

A Gellért-hegy alatt megbújó első üreg főként mélységével lepte meg a feltárást végző szakembereket. A több mint 8 méteres mélységben ráleltünk arra a beszakadt földre, törmelékre, amely a felszínen a suvadást okozta. A lazán halmozódott anyag elszállításakor több irányba induló, különféle keresztmetszetű járatokat találtunk. Közülük a nagyjából dél-délkeleti irányú – a Somlói út alá húzódó – szélessége majd 3 méter. Az itt feltorlódtott törmelékkúp megbontásakor – a felszín alatt több mint 11 méterrel – kiderült, hogy ez a nyílás újabb üregbe vezet.

Az átjáró megnyitásakor nem várt látvány tárult elénk: egy majdnem 30 méter hosszú, 8-10 méter magas barlangba jutottunk.

Csákány- és vésőnyomok

A barlang a telken álló kisebb épület tengelyével párhuzamos. A beszakadt kürtő az épülettől 10,4 méterre indul. Az üreg lejárata teljes egészében a földtakarású rézsűben helyezkedik el. A barlang a rézsűn túl majdnem pontosan 90 fokban keresztezi a Somlói utat, majd azon túl a – már XI. kerület közigazgatási területéhez tartozó – szervízút alatt halad.

A kürtő tengerszint feletti magassága 158,46 méter. Jelenleg az I. te-

rem oldalfalai, illetve talpa és a II. terem talpa nincs még feltárva teljesen. Az előbbiben ismeretlen vastagságú dolomittörmelék található, míg a II. terem talpán és hátsó traktusán több deciméter vastag iszap bemosódás tapasztalható. A II. terem jobb oldalán az iszapkúp egy ferde járatban halmozódott fel: feltehetően, hogy itt külszíni kapcsolata volt valamikor.

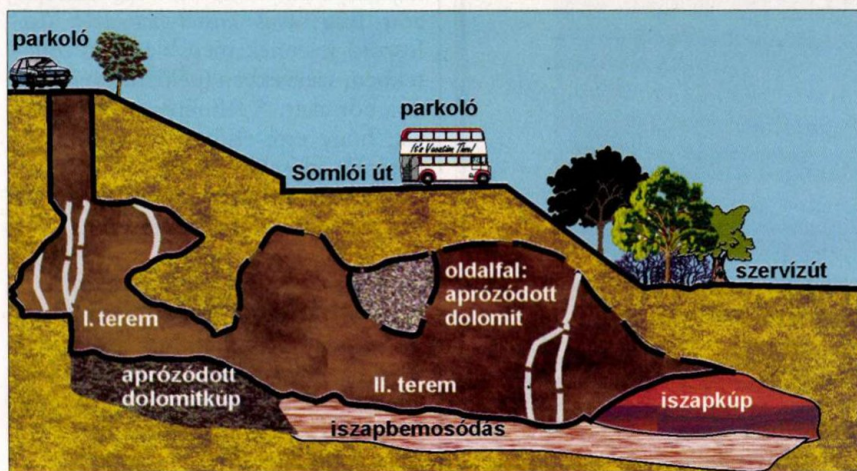
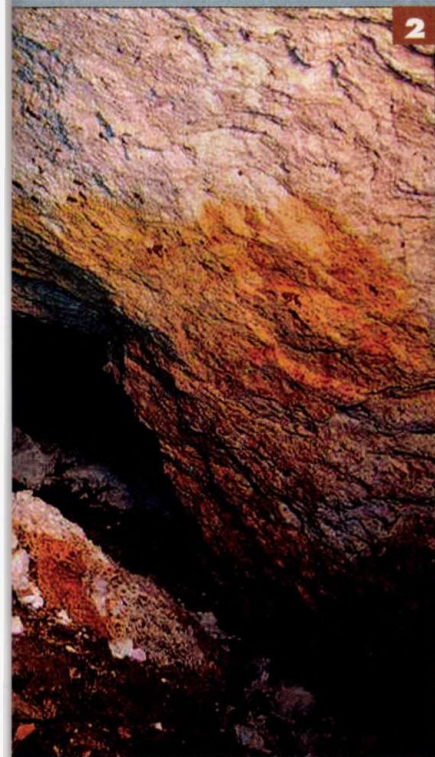
Az üreg oldalfala és befoglaló kőzete

mésztofű, illetve jelentős részben porlódtott dolomit. A talpat borító törmelékből több helyen kovásodott, igen kemény dolomittömbök kerültek elő, amelyek valószínűleg a barlang oldalfalából, főtéjéből szakadhattak le.

A barlang vizsgálatokor megállapítottuk, hogy emberi beavatkozás is közrejátszott jelenlegi formájának kialakulásában: több helyütt csákányok, vésők nyomait találtuk, sőt, egy-két elporladt eszköz is előkerült.

HOVÁ TŰNT A FÖLD?

Az elmúlt év őszén egy hosszabb esős időszak után a Gellért-hegy nyugati nyúlványán, a Somlói út és az Alsóhegy utca találkozásánál húzódó rézsűben suvadás keletkezett. A területért felelősök bennünket, a Budai Vár pinceveszély-elhárítási munkálataiban közreműködő szakembereket hívtak. Első teendőink egyike annak kiderítése volt, hová került a beszakadt földtömeg. A novemberben induló munkák december elejére különös eredményre vezettek: a beszakadás alatt dél-délnyugati irányban két, eddig ismeretlen üreg bújtt meg.

A még fel nem tárt részekben pedig olyan folyosókezdemenyekre bukkanunk, amelyek egykori lejáratokra utalnak.

(A további feltárásokat csak a természetvédelmi hatósággal együttműködve végezhetjük.)

Vincellérek pincéje?

A budai szőlőkultúra a XIX. század végéig igen magas színvonalú volt. A Várhegyen, a Naphegyen és a Gellért-hegyen nagy szőlőbirtokok terültek el, amelyek legtöbbször a budai polgárok tulajdonában voltak. Amíg a tabáni, várhegyi szőlők a folyamatos beépítés és az 1870-es években pusztító filoxéra-járvány miatt eltűntek, a Gellért-

Az újonnan előkerült barlang hosszmeteszete

hegy déli oldalán még az 1890-es években is szőlőtáblákat jelölnek a korabeli térképek. Nem véletlen, hogy 1853-ban éppen ezen a helyen alakult meg az ország első vincellér-(borász-) képző intézete. Az *Entz Ferenc* által létrehozott – először *Haszonkertészképző Gyakorlati Intézet*, majd *Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézet* néven működő iskola adta a hazai borászat első és igen magasan képzett szakembereit. Az intézmény 1939-ben *Magyar Királyi Kertészeti Akadémia* lett, majd a második világháború után *Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem* alakult. Jelenleg a

1. A külszíni leszakadás

2. Átjáró a II. barlangterembe

3. A II. barlangterem hátsó falazata

(A SZERZŐ FELVÉTELEI)

Szent István Egyetem Budai Campusaként működik. A Somlói úton és attól lejjebb, a Ménesi úton a mai napig megvannak még azok a műves kialakítású épületek, amelyek a vincellérképzésnek otthont adtak...

Az 1896-ban készült várostérképen jól kivehető, hogy a vizsgált területen prэшáz állt. Feltételezhető, hogy ennek a háznak is volt valamilyen föld alatti tartozéka – lehet, hogy éppen a most előkerült barlang volt az.

Dokumentumok kerestetnek

A XIX. század végén Budán több bányája működött: ezek mind a Gellért-hegy, a Kis-Gellérthegy és a Sashegy kőzetének kitermelésére alakultak.

A Gellért-hegyen kétféle – az ipar szempontjából igen fontos – kőzetet bányásztak. A mai Villányi út–Hegyalja út kereszteződésében eocén márgába települt palaszertű követ bányásztak különféle építési célokra (út- és burkolókövek). Innen a Duna felé eső részen (tehát valószínűleg a most feltárt barlang környezetében) úgynevezett fehér- és sárgaföldet termeltek festék-

A GELLÉRT-HEGY KÖZETEI

A Gellért-hegy Duna felé forduló, a folyó fölél sziklászirtként magasodó oldala dolomit, amely a Duna-part vonalában hirtelen nagy mélységbe zökken, és a Duna bal partján, a pesti síkság alatt folytatódik – de már lényegesen mélyebben. Ezen törésvonal mentén törnek fel a méltán világhírű hévízforrások (a Gellért-, a Rác-, a Rudas-fürdő forrásai).

A világosszürke, szemcsésen kristályos dolomit igen sűrű anyag. Gyakori elszíneződését – a halvány rózsaszíntől a sötétvörösig terjedhet a színskála – a vas- és magnézium-oxidnak köszönheti. Ismert breccsaszerű szövete is, míg a vizsgált területtel szomszédos Sashegyen gyakori a kvarcbeágyazódás, amely az egykorvolt üregeket, likacsokat tölti ki. Olykor a dolomitot kovasav járja át és a repedéseket kitölti. Ilyenkor a dolomit szilárd tömböket, szirteket alkot. Ennek leglátványosabb példái éppen a Gellért-hegy Duna felőli oldalán láthatók. Az ilyen kovasavas dolomit tömör kőzet, sav nem oldja, porrá őrölve azonban igen heves reakcióba (pezsgésbe) lép.

A Gellért-hegy nyugat felé elnyúló részén (az általunk vizsgált területen is) a dolomit töredezett, porlódott változata és jóval fiatalabb kőzetek találhatók (budai márga, brizoos márga, illetve ennek elkövásodott változatai). Ezt az anyagot találták a múlt század ötvenes éveiben a Kis-Gellérthegy alagútjának kiépítéskor.

A dolomitnak ez a változata a budai hegyekben sok helyen megtalálható (a vizsgált területen kívül például a Hármashatár-hegyen, a Kecsehegyen, a pilisvörösvári völgyet határoló mészkőhegyekben).

Már 1859-ben alaposan megvizsgálták a Gellért-hegy kőzeteit. Az alábbi vegyelemzést a *Nendtvich Károly* által készített beszámolóban olvashatjuk.

	Tömör dolomit (százalékban)	Porlódott dolomit (százalékban)
Szénsavas mész	49,47	53,70
Magnézium	39,43	44,83
Vas-mangán-alumínium-oxid	0,38	0,36
Kovasav	9,95	1,04
Egyéb	0,77	0,07

A most előkerült üreg befoglaló kőzete jellemzően a porlódott dolomitdara. A dolomit egyes helyeken elszíneződött, ez valószínűleg a kívülről bejutott vas-oxidnak tudható be.

M. M.

gyártásra. Leginkább a sárgaföldet találták itt, ebben hol ereket képezve, hol tömbökben kiválva került elő a fehér-föld. A sárgát helyben dolgozták fel, míg a fehér anyagot kiegészítették a Budaörsről ideszállított fehér-földdel. (A festékföldet téglalakúra préselték, majd szárítás után így hozták forgalomba.) A XIX. század ötvenes-hatvanas éveiben a sárga festékföld még 4-6 méter vastag rétegben került elő, a század végére a réteg vastagsága 2-3 méterre csökkent.

A kőbánya a XX. századi nagyarányú építkezések idején megszűnt, mivel kimerülőben volt, és a terület ingatlanpiaci értéke is igen magasra ugrott. Írásos emlék nem maradt fenn róla. Csupán annyit tudunk, az 1870-es években a bányaingatlan tulajdonosa bizonyos Bertsik volt.

A területen az 1980-as években nagyarányú fejlesztést hajtottak végre: először az akkor még meglévő Munkásárság országos vezetése részére épült meg az az épület, amely később egy ideig (a XIII. kerületi egyesített irodaépület megépültéig) az Országos Rendőr-főkapitányságnak adott otthont. Mivel mindkét objektumot akkoriban titkosan kezelték, az épület létesítésével kapcsolatos elővizsgálatok (geológiai kutatások, geodéziai felmérések) írásos dokumentumait nem sikerült felkutatnunk, pedig sokat segíthetnének az előkerült barlang teljes feltárásában, amelynek geológiai, barlangtani és történeti vizsgálata még csak most kezdődik el.

MEDNYÁNSZKY MIKLÓS

Tankönyvi adat, hogy minden köszvényes betegnek több *húgysav* kering a vérében a kelleténél (ezt szakmai szóval *hiperurikémiának* nevezik), ám csak kevés hiperurikémiás ember válik köszvényessé. De az is előfordul, hogy a vér rendes (normális) húgysavtartalma esetén is heveny köszvényes roham támad (ennek okát még nem tisztázták a kutatók). A vérben akkor van a kelleténél több húgysav, ha a mennyisége meghaladja a deciliterenkénti 7 milligrammot (ez 420 mikromol/liternek felel meg). Ilyenkor megnő a veszélye annak, hogy *nátriumsója* formájában *kicsapódik* a szövetekben, s egyebek között húgysavas *kristályhalmazok* (tofuszok) jelennek meg bizonyos ízületekben, szervekben (például a vesében) és a bőr alatt. A felmérések azt mutatják, hogy erre elsősorban a harmincévesnél idősebb férfiak hajlamosak, míg a nők ritkán betegszenek meg a változás kora előtt köszvényben.

Fokozott képződés, csökkent kiválasztás

A húgysav kilencatomos *purinyűrűt* tartalmaz, ugyanolyan, amelyet a nukleinsavakban (DNS-ben és RNS-ben) föllelhető adenin és guanin, valamint a kakaó teofillinje és a babkáv kofeinja. Minthogy szervezetünk számára ez a szerves sav a purinanyagcsere végterméke, s olyan *salakanyagot*, amely lebontaná ezt a *salakanyagot*, kóros felhalmozódásának megelőzése végett meg kell szabadulnunk tőle. A húgysav kétharmadát-háromnegyedét a vese választja ki a *vizelettel*, míg a fennmaradó hányada a *széklettel* ürül.

A kívánatosnál több húgysav kétféleképp fordulhat elő a vérben: vagy több képződik, vagy kevesebb választódik ki a szervezetből, mint kellene. Mindkét rendellenesség lehet *elsődleges* (veleszületett) és *másodlagos* (az élet során kialakuló). Az előbbi lehetőséget az amerikai *W. N. Kelly* professzor főszerkesztette belgyógyászati kézikönyv 30, míg az utóbbit 70 százalékra taksálja.